Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Box 69
131 07 Nacka
För vidarebefordran till Mark- och miljööverdomstolen

Överklagande av dom om Landsortsfarleden

Överklagat avgörande	Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen, dom den 28 augusti 2026 i mål M 114-25
Klagande	Himmerfjärdens Naturvårdsförening (HNF) Organisationsnummer: 812800-3186
Företrädare	Lena Bristrand, ordförande, och Gisela Liljeqvist, kassör och styrelseledamot
Motpart	Sjöfartsverket
Saken	Överklagande av dom om Landsortsfarleden

1. Saken

Himmerfjärdens Naturvårdsförening, nedan HNF, överklagar mark- och miljödomstolens dom i mål M 114-25 i de delar domen innebär att Sjöfartsverket ges tillstånd till sökt vattenverksamhet, dispens från dumpningsförbudet samt undantag från försämringsförbudet enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen.

Regeringen har genom beslut den 20 april 2023 (KN2023/01015) tillåtit inrättandet av två nya farledsavsnitt i Landsortsfarleden, och beslutet har stått fast efter Högsta förvaltningsdomstolens rättsprövning. HNF ifrågasätter inte genom detta överklagande regeringens avgörande av tillåtligheten för de två nya farledsavsnitten. Regeringen avgränsade uttryckligen sin prövning till inrättandet av dessa två avsnitt. Inom ramen för tillåtlighetsprövningen bedömdes även miljöeffekter av de muddringsarbeten som planerades där och av den fartygstrafik som skulle följa av inrättandet. Detta innebar emellertid inte att regeringen tillståndsprövade själva muddringsarbetena eller den vattenverksamhet som krävdes för att genomföra dem; den prövningen ankom på mark- och miljödomstolen. Regeringens prövning omfattade inte heller dumpning av muddermassor eller åtgärder knutna till arbeten i befintliga farledssträckningar. HNF:s talan avser därför dels frågor som ligger utanför regeringens uttryckliga prövning, dels frågor som mark- och miljödomstolen själv har haft att pröva i den efterföljande tillståndsprövningen, däribland undantaget enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen, det särskilda Natura 2000-tillståndet samt erforderliga skyddsåtgärder och villkor.

Överklagandet ges in inom föreskriven tid. Enligt domen är sista dag för överklagande den 18 september 2026.

1.1 HNF:s klagorätt

HNF är en ideell naturvårdsförening, bildad 1968, vars huvudsakliga ändamål är natur- och vattenvård i Himmerfjärden och angränsande vatten. Föreningen hade under 2025 totalt 953 medlemmar och har genom sitt medlemsunderlag, sin långvariga verksamhet och lokala förankring klagorätt enligt 16 kap. 13 § miljöbalken.

Till stöd för klagorätten åberopas HNF:s stadgar, verksamhetsberättelse och medlemsuppgift. Föreningen företräds av styrelseledamöterna Lena Bristrand och Gisela Liljeqvist, vilka tecknar föreningen gemensamt enligt stadgarna.

2. Yrkanden

HNF yrkar att Mark- och miljööverdomstolen meddelar prövningstillstånd.

HNF yrkar därefter i första hand att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom:

1. upphäver punkten 1 a i domslutet i den utsträckning tillståndet avser muddring och sprängning för breddning och fördjupning i befintliga farledssträckningar som inte omfattades av regeringens tillåtlighetsprövning och avslår ansökan i den delen,
2. upphäver dumpningsdispensen enligt punkten 4 i domslutet och avslår ansökan om dispens för dumpning av muddermassor vid dumpningsområdet väster om Torö,
3. avslår Sjöfartsverkets begäran om undantag enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen beträffande Himmerfjärden, Svärdsfjärden och Hallsfjärden, och
4. upphäver Natura 2000-tillståndet enligt punkten 3 i domslutet och avslår ansökan i den delen.

I andra hand yrkar HNF att domen undanröjs i de överklagade delarna och att målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning efter kompletterad utredning. Beträffande Natura 2000-tillståndet yrkar HNF i andra hand särskilt att punkten 3 undanröjs och Natura 2000-frågan återförvisas för en förnyad prövning på ett underlag som möjliggör en fullständig, exakt och slutlig bedömning.

I tredje hand, för det fall Mark- och miljööverdomstolen inte bifaller ovanstående yrkanden om avslag eller återförvisning, yrkar HNF att tillståndet och, i den mån dumpningsdispens ändå medges, dispensen förenas med de ytterligare och skärpta villkor och skyddsåtgärder som krävs för att förebygga eller begränsa skada och olägenhet, särskilt beträffande arbetstider, sedimentprovtagning, grumling och sedimentation, fartygsgenererade vågor, avsänkning, erosion och resuspension, fartygshastighet, djupgående och bottenklarning, skydd för ålgräs och andra marina naturvärden samt återställande eller anläggande av erforderligt erosionsskydd.

Den närmare utformningen och geografiska tillämpningen av sådana skyddsåtgärder och villkor bör bestämmas på grundval av ett tillräckligt tekniskt underlag om verksamhetens påverkan på vågor, erosion och resuspension.

I den mån tillstånd ändå meddelas yrkar HNF att tillståndet förenas med villkor som säkerställer att muddringsområden där naturligt erosionsskydd avlägsnas och där den frilagda bottnen riskerar återkommande erosion eller resuspension förses med erforderligt återställt erosionsskydd innan området utsätts för den fartygstrafik som tillståndet möjliggör, samt att fartygens hastighet och djupgående/bottenklarning regleras där det behövs för att förebygga propellerinducerad resuspension, fartygsvågor och erosion.

HNF yrkar i vart fall att villkor 3 ändras så att grumlande arbeten får påbörjas tidigast den 15 oktober, alternativt att Mark- och miljööverdomstolen fastställer geografiskt differentierade senare starttidpunkter som säkerställer skyddet för berörda biologiska värden.

3. Skäl för prövningstillstånd

HNF gör i första hand gällande att det finns skäl för såväl ändringsdispens som granskningsdispens. Målet aktualiserar därutöver frågor av sådan betydelse för rättstillämpningen att även prejudikatdispens bör meddelas.

Den centrala frågan gäller miljökvalitetsnormerna. Mark- och miljödomstolen konstaterar på s. 139 att kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd sänks från Hög till God i vattenförekomsterna Himmerfjärden, Svärdsfjärden och Hallsfjärden och att detta som utgångspunkt är en otillåten försämring. Ett undantag enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen är därför en förutsättning för att verksamheten

ska kunna tillåtas trots försämringen. Vattenmyndigheten anger samtidigt att underlaget inte gör det möjligt att bedöma om det obligatoriska kravet i 4 kap. 12 § 3 - att alla genomförbara åtgärder vidtas för att mildra de negativa konsekvenserna för vattenförekomstens status - är uppfyllt.

Trots detta skriver domstolen på s. 141: "Domstolen bedömer, liksom vattenmyndigheten har gjort, att övriga förutsättningar enligt 12 § är uppfyllda." Vattenmyndigheten har emellertid inte funnit att rekvisitet i 4 kap. 12 § 3 är uppfyllt, utan angett att underlaget inte medger en sådan bedömning. Den centrala PT-frågan kan därför sammanfattas enligt följande: domstolen har konstaterat en försämring som kräver undantag; ett obligatoriskt rekvisit för undantaget har enligt Vattenmyndigheten inte kunnat bedömas på föreliggande underlag; mark- och miljödomstolen har ändå medgett undantaget; och domskälen visar inte tydligt vilket ytterligare underlag eller vilken egen analys som överbryggar den av Vattenmyndigheten identifierade kunskapsbristen.

Vattenmyndighetens besked innebär inte i sig att rekvisitet är ouppfyllt; mark- och miljödomstolen har att självständigt pröva frågan. Men den angivna motsättningen ger en konkret anledning att betvivla riktigheten av avgörandet. Samtidigt är domskälen sådana att det inte utan en mer ingående prövning går att bedöma om domstolen haft tillräckligt underlag för sin slutsats.

Högsta domstolen har i beslutet den 2 oktober 2025, "Rya kraftvärmeverk", Ö 4564-23, framhållit att reglerna om granskningsdispens är av särskild betydelse i miljömål på grund av målens ofta omfattande och komplicerade karaktär. Särskild vikt ska fästas vid hur mark- och miljödomstolens domskäl är utformade i förhållande till domslutet. Om omfattande och komplicerade frågor aktualiseras och domskälen är sådana att en mycket ingående prövning krävs för att bedöma riktigheten av domslutet ska Mark- och miljööverdomstolen i regel meddela granskningsdispens. HD betonar samtidigt att PT-prövningen inte ska utvecklas till en närmast fullständig sakprövning redan i detta skede. Dessa överväganden är direkt relevanta för den ovan beskrivna MKN-frågan.

Därtill kommer flera andra dokumenterade osäkerheter som förstärker behovet av en fullständig prövning: SGI:s kritik mot modelleringen av fartygsvågor och erosion, HaV:s kvarstående invändningar mot klassningen av muddermassor, Länsstyrelsens bedömning av Ekoknölen som ett alternativ med mindre miljöolägenhet och mark- och miljödomstolens egen slutsats att sedimentprovtagningen varit för gles. Frågorna rör delvis samma miljöprocesser och påverkar bedömningen av MKN, Natura 2000, dumpningsdispens och behovet av skyddsåtgärder och villkor.

Det finns även skäl för prejudikatdispens. Målet aktualiserar frågan hur 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen och de bakomliggande unionsrättsliga kraven ska tillämpas när den särskilt hörda Vattenmyndigheten inte har kunnat bedöma ett obligatoriskt undantagsrekvisit på det underlag som lagts fram, men domstolen ändå finner förutsättningarna för undantag uppfyllda. Målet aktualiserar därutöver unionsrättsliga frågor om artikel 4.7 i direktiv 2000/60/EG och, beträffande det särskilda Natura 2000-tillståndet, artikel 6.3 i direktiv 92/43/EEG.

I "Rya kraftvärmeverk" framhåller HD Mark- och miljööverdomstolens betydande ansvar för prejudikatbildningen inom miljörätten och att detta även omfattar tillämpningen och tolkningen av EU-rätten när vägledning behövs. HNF gör inte gällande att de unionsrättsliga frågorna i detta mål nödvändigtvis saknar tidigare vägledning i alla delar. Det finns dock skäl för Mark- och miljööverdomstolen att pröva hur kraven ska tillämpas i den konkreta situation som föreligger här och, i den mån en relevant unionsrättslig tolkningsfråga inte redan är klarlagd, ta ställning till behovet av förhandsavgörande.

4. Grunder för överklagandet

1. Förutsättningarna för undantag från försämringsförbudet är inte visade. Vattenmyndigheten har uttryckligen bedömt att underlaget inte är tillräckligt för att avgöra om kravet i 4 kap. 12 § 3 vattenförvaltningsförordningen är uppfyllt.

2. Det marinbiologiska kunskapsunderlaget är otillräckligt. Det gäller särskilt ålgräs, makroalger och gömfröiga växter, bottenfauna, fisk, grunda områden samt sambandet mellan hydromorfologisk och biologisk påverkan.

3. Dumpningsdispensen har meddelats trots otillräckligt kunskapsunderlag om sedimentens föroreningshalter och trots kvarstående invändningar om lokal och biologisk påverkan.

4. Det finns kvarstående, av sakkunniga myndigheter identifierade osäkerheter i underlaget beträffande fartygsvågor, avsänkning, erosion och resuspension. HNF gör gällande att dessa måste klarläggas i den utsträckning de är avgörande för MKN-, Natura 2000-, dumpnings- eller villkorsprövningen.

5. Miljöbedömningen tillgodoräknar projektet miljövinster av en framtida omledning av trafik. HNF ifrågasätter inte den av regeringen tillåtna nya sträckningen, men den efterföljande prövningen måste skilja mellan den omlokalisering som regeringen har godtagit och antaganden om hur trafiken faktiskt kommer att fördelas mellan nya och äldre farledssträckningar.

6. Det särskilda Natura 2000-tillståndet måste vila på en fullständig, exakt och slutlig bedömning av de effekter som kan påverka de skyddade områdena. HNF gör gällande att de kvarstående frågorna om marinbiologi, hydromorfologi, grumling, sedimentation och indirekt påverkan måste bedömas mot denna prövningsstandard.

Bristerna ska bedömas samlat. Flera av de frågor som av sakkunniga myndigheter pekats ut som otillräckligt utredda gäller samma miljöprocesser: hydromorfologi, vågor, erosion, grumling, sedimentspridning, bottenpåverkan och biologiska effekter.

4.1 Regeringsbeslutets rättsverkan och gränsen för HNF:s talan

Ett tillåtlighetsbeslut enligt 17 kap. miljöbalken är bindande i den efterföljande prövningen i de frågor som regeringen faktiskt har avgjort. HNF gör därför inte gällande att Mark- och miljööverdomstolen kan ompröva regeringens beslut att tillåta inrättandet av de två nya farledsavsnitten eller den intresseavvägning som ligger inom detta beslut.

Bundenheten sträcker sig samtidigt inte längre än till det som regeringen faktiskt avgjorde. Regeringens tillåtlighetsprövning avsåg inrättandet av de två nya farledsavsnitten. Att regeringen inom denna prövning beaktade miljöeffekter av planerade muddringsarbeten innebar inte att den tillståndsprövade själva muddringsarbetena eller den vattenverksamhet som krävdes för att genomföra dem. Den konkreta vattenverksamheten och de fysiska åtgärderna, liksom närmare skyddsåtgärder och villkor, hörde till den efterföljande tillståndsprövningen. Regeringen angav dessutom uttryckligen att prövningen inte omfattade dumpning av muddermassor eller åtgärder knutna till arbeten i befintliga farledssträckningar.

HNF gör inte gällande att regeringens tillåtlighetsbedömning av de två nya farledsavsnitten generellt kan omprövas med stöd av miljökvalitetsnormerna. HNF:s invändning i denna del avser i stället den undantagsprövning enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen som har aktualiserats och genomförts i den efterföljande tillståndsprövningen. När mark- och miljödomstolen själv har konstaterat en försämring som förutsätter undantag måste förutsättningarna för det undantag som domen grundas på vara uppfyllda.

Natura 2000-frågan har en annan processuell ställning. Mark- och miljödomstolen har i punkten 3 i domslutet meddelat ett särskilt Natura 2000-tillstånd. Enligt NJA 2013 s. 613 ska en ansökan som kan påverka ett Natura 2000-område bli föremål för en samlad bedömning som uppfyller unionsrättens krav på fullständighet, exakthet och slutlighet. Högsta domstolen har slagit fast att detta gäller även när tillåtligheten tidigare har prövats särskilt och vunnit laga kraft; den samlade Natura 2000-bedömningen ska då kunna ske vid den efterföljande tillståndsprövningen utan hinder av tillåtlighetsavgörandet. HNF:s yrkande mot punkten 3 avser därför mark- och miljödomstolens eget Natura 2000-tillstånd och innebär inte att regeringens allmänna tillåtlighetsbedömning omprövas.

5. Miljökvalitetsnormer och försämringsförbud

5.1 Domstolen konstaterar själv en förbjuden försämring som kräver undantag

Mark- och miljödomstolen konstaterar att breddning och fördjupning innebär en fysisk förändring och påverkan på hydromorfologiska kvalitetsfaktorer.

I vattenförekomsterna Himmerfjärden, Svärdsfjärden och Hallsfjärden sänks kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd från Hög till God. Det är alltså denna hydromorfologiska kvalitetsfaktor - inte den sammanvägda ekologiska statusen för vattenförekomsterna - som försämras över en klassgräns. Domstolen betraktar detta som utgångspunkt som en otillåten försämring enligt 5 kap. 4 § miljöbalken (domen s. 139).

Enligt 5 kap. 4 § miljöbalken får en myndighet inte tillåta en verksamhet om den medför en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller äventyrar möjligheten att uppnå föreskriven status eller potential.

EU-domstolen har i mål C-461/13, Weser, slagit fast att ramdirektivets skyldigheter att förebygga försämring gäller vid prövningen av enskilda projekt och att projekt som kan medföra försämring som utgångspunkt inte får tillåtas om något tillämpligt undantag inte föreligger.

Undantagsbestämmelserna ska därför inte behandlas som en allmän rimlighetsavvägning. De angivna rekvisiten måste vara uppfyllda.

HNF gör i första hand gällande att det inte är visat att kravet i 4 kap. 12 § 3 vattenförvaltningsförordningen är uppfyllt. HNF gör därutöver gällande att undantag från försämringsförbudet förutsätter att samtliga tillämpliga och kumulativa rekvisit i 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen och artikel 4.7 i direktiv 2000/60/EG är uppfyllda. HNF begränsar därför inte sin invändning mot undantaget till rekvisitet om skadebegränsande åtgärder.

I den mån alternativa utföranden, lokaliseringar eller skadebegränsande lösningar är relevanta för den försämring som undantaget avser, ska även alternativrekvisitet i artikel 4.7 och motsvarande bestämmelser i vattenförvaltningsförordningen vara uppfyllt. HNF gör därför inte gällande att prövningen av undantaget kan begränsas till endast frågan om allmänintresse.

5.2 Vattenmyndigheten kunde inte bedöma om 4 kap. 12 § 3 var uppfylld

Vattenmyndigheten anger att vattenförekomsternas fysiska karaktär utgör habitat för makroalger, gömfröiga växter och bottenfauna och att fysisk påverkan och biologisk påverkan därför är nära sammanbundna (aktbilaga 249).

Myndigheten har vidare pekat ut en konkret brist: endast de områden som direkt omfattas av planerade åtgärder hade inkluderats i bedömningen av hydromorfologiska parametrar.

Dessutom hade flera projektutredningar inte på erforderligt sätt använts i denna bedömning:

- bilaga 3c, Våg- och svallutredning,
- bilaga 3d, Risk för stranderosion,
- bilaga 3e, Spridningsmodellering av spill,
- bilaga 3m, Beräkning av strömmar och sedimentspridning, och
- bilaga 3s, Effekter av farledstrafik på grundområden.

Dessa utredningar behandlar just påverkan på vågregim, grumling, erosion, sedimentation samt strand- och grundområden. Vattenmyndigheten anser att sådana aspekter ska ingå i hydromorfologibedömningen men att motsvarande underlag saknades där.

Vattenmyndigheten har dessutom bedömt att avsaknaden av tillräcklig marinbiologisk inventering eller modellering innebär att tillförlitliga slutsatser inte kan dras om påverkan på makroalger och gömfröiga växter respektive bottenfauna eller om dessa kvalitetsfaktorer riskerar att försämras.

Mot denna bakgrund kunde Vattenmyndigheten, på det underlag som myndigheten hade att bedöma, inte avgöra om kravet att alla genomförbara skadebegränsande åtgärder vidtas var uppfyllt. Den

konstaterade klassförsämringen av Morfologiskt tillstånd avser projektets fysiska förändringar, medan Vattenmyndigheten samtidigt pekade på att bedömningen av hydromorfologiska parametrar endast omfattat de direkt berörda ytorna och inte tillräckligt integrerat underlag om bl.a. vågor, erosion, grumling, sedimentation och grundområden. Dessa frågor är därför relevanta för bedömningen av om skadebegränsningsrekvisitet i 4 kap. 12 § 3 är uppfyllt; HNF gör inte gällande att varje identifierad osäkerhet i sig bevisar en ytterligare statusförsämring.

Det avgörande är därför om den utredning som förelåg när domstolen avgjorde målet, tillsammans med de skyddsåtgärder och villkor som fastställdes, gav tillräckligt stöd för slutsatsen att 4 kap. 12 § 3 var uppfylld trots Vattenmyndighetens uttryckliga reservation.

5.3 Domstolens hänvisning till att Vattenmyndigheten inte begärt mer material saknar bärighet

Mark- och miljödomstolen konstaterar på s. 140 att Vattenmyndigheten inte har efterfrågat kompletterande underlag och att det inte hindrar domstolen från att själv pröva undantagsfrågan.

HNF bestrider inte att domstolen har att självständigt pröva frågan.

Problemet är ett annat.

Att Vattenmyndigheten inte själv begärt ytterligare handlingar innebär inte i sig att de brister som myndigheten identifierat saknar betydelse. Enligt 22 kap. 11 § miljöbalken ska mark- och miljödomstolen under förberedelsen se till att utredningen får den inriktning och omfattning som krävs med hänsyn till verksamhetens art, omfattning och väsentliga miljöeffekter. Enligt 22 kap. 13 § ska domstolen hämta in yttrande från berörd vattenmyndighet när prövningen avser ett undantag från 5 kap. 4 § miljöbalken. HNF bestrider inte att domstolen därefter gör en självständig bedömning. Invändningen är att domskälen måste ge stöd för att det obligatoriska rekvisitet är uppfyllt trots att Vattenmyndigheten på det presenterade underlaget inte kunde göra den bedömningen.

Domstolens bedömning på s. 141 innehåller inte någon närmare analys som visar hur de av Vattenmyndigheten utpekade kunskapsbristerna har undanröjts. Domstolen anger i stället generellt att den slutliga utredningen ger "tillräcklig styrka" för slutsatsen att biologiska kvalitetsfaktorer inte förändras.

5.4 Även temporära effekter måste prövas

Delar av påverkan från muddring, dumpning och grumling beskrivs som temporära. Att en effekt betecknas som temporär innebär emellertid inte i sig att den kan lämnas utanför försämringsbedömningen.

EU-domstolen har i C-525/20, Association France Nature Environnement, slagit fast att även temporära och kortvariga effekter utan bestående konsekvenser ska beaktas vid bedömningen enligt artikel 4 i ramdirektivet för vatten, om det inte står klart att effekterna till sin natur endast har liten inverkan på vattenförekomstens status och inte kan leda till en försämring. Om påverkan kan medföra en försämring får projektet tillåtas endast om villkoren för undantag är uppfyllda, även när försämringen är temporär.

Det avgörande är därför inte etiketten "tillfällig", utan den faktiska effekten på de relevanta kvalitetsfaktorerna. Utredningen måste göra det möjligt att bedöma om påverkan kan medföra en försämring i direktivets mening.

Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av Fiskeutredningsgruppens kompletterande utlåtande, aktbilaga 256. FUG anger återhämtningstider om 2-5 år för bottenfauna i direkt påverkade områden och veckor till månader för indirekt grumlings- och sedimentationspåverkan. För områden som fördjupas genom sprängning bedömer FUG påverkan som långvarig eftersom den permanenta djupförändringen medför lägre produktivitet och värde för fisk. Utredningen beskriver alltså såväl kortvariga som fleråriga och permanenta förändringar. Dessa måste bedömas mot relevanta kvalitetsfaktorer och kan inte avfärdas enbart därför att återkolonisering eller återhämtning förväntas.

Mark- och miljödomstolen återger dessutom själv Sjöfartsverkets bedömning att biologiska och fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer påverkas tillfälligt under arbetstiden (domen s. 51-52).

När Vattenmyndigheten samtidigt anser att det saknas tillräcklig biologisk kunskap för att bedöma risken för försämring kan antaganden om framtida återhämtning inte ensamma ersätta den bedömning som måste göras på ett tillräckligt underlag före tillstånd.

6. Otillräckligt marinbiologiskt underlag

6.1 Ålgräs

HNF har under målets handläggning särskilt uppmärksammat risken för påverkan på ålgräs, Zostera marina. Sjöfartsverkets eget underlag utesluter inte påverkan på undervattensvegetationen. I MKB:n anges att de högsta halterna av suspenderade sediment vid muddring uppkommer i den norra delen av farleden och att långvarig spridning kan ge negativa effekter på makrovegetation. För driftskedet anges dessutom att Skanssundet hör till de mest utsatta grundområdena och att negativa effekter med lokalt minskade arealer av undervattensvegetation inte kan uteslutas.

Domstolen återger på s. 84 Sjöfartsverkets uppgift att det saknas forskningsrapport avseende den art som är aktuell i Östersjön och att bedömningen därför har utgått från en annan ålgräsart som ansetts känslig.

HNF har invänt att Swecos resonemang om känslighet för grumling bygger på Zostera noltii och inte på den i området relevanta Zostera marina. HNF har vidare påpekat att Z. noltii inte förekommer under de låg-salina förhållanden som råder i Landsortsfarleden och att några försök på lokal Z. marina inte redovisats. Dessa invändningar återges uttryckligen i domen på s. 124-125.

HNF har gett in synpunkter från docent Martin Dahl till stöd för att den biologiska toleranströskeln inte kan överföras utan vidare mellan arterna och att de lokala beståndens förutsättningar behöver beaktas.

Sjöfartsverkets modell kan vara konservativ beträffande antagen exponeringstid. Detta löser dock inte osäkerheten i den biologiska effekttröskel som modellresultaten jämförs med.

Det är därför inte tillräckligt att visa att modellerad grumling understiger ett visst antal dagar om det inte samtidigt är tillräckligt visat att den valda tröskeln är relevant för det lokala Zostera marina-beståndet.

HNF har även framhållit att ålgräsängarna har betydelse som livsmiljö och lekområde, för vattenkvalitet och kustskydd samt som naturliga kolsänkor. Docent Martin Dahls underlag visar bl.a. att ålgräsängar vid Askö och Torö lagrar kol i sedimenten och att störning och ökad strömning kan öka risken för förlust av lagrat organiskt kol. Om en befintlig ålgräsäng förstörs består skadan därför inte endast i förlusten av vegetationen och framtida kolinlagring. När sedimentet destabiliseras finns också risk för erosion, resuspension och förlust av organiskt kol som redan lagrats i sedimentet. Hur stor en sådan förlust blir är platsberoende och har inte kvantifierats för den aktuella ålgräsförekomsten, men risken innebär att en senare återetablering inte utan vidare kan förutsättas återställa den funktion eller det kollager som gått förlorat.

HNF gör därför inte gällande att eventuell skada kan kompenseras genom transplantation eller återplantering av ålgräs. Prövningen bör i första hand utgå från att skada på befintliga ålgräsförekomster förebyggs. Detta är också relevant för kravet i 4 kap. 12 § 3 vattenförvaltningsförordningen att alla genomförbara åtgärder för att mildra de negativa konsekvenserna ska vidtas.

6.2 Domstolens bedömning av ålgräs är mycket kortfattad

På s. 142 bedömer domstolen dumpningsområdet som lämpligt och anger att risken som HaV påtalat hanteras genom villkor 2a. Därefter uttalar domstolen att några andra risker för omgivningspåverkan inte bedöms föreligga och godtar Sjöfartsverkets beskrivning av bl.a. påverkan på ålgräsängar.

Sjöfartsverket har emellertid i sitt bemötande av Länsstyrelsen självt beskrivit dumpningsplatsen som medförande risk för en liten eller försumbar skada på närliggande ålgräsförekomster. Frågan är därför inte endast om påverkan principiellt kan uppkomma, utan om underlaget ger tillräcklig säkerhet för bedömningen att skadan blir liten eller försumbar och om tillräckliga förebyggande skyddsåtgärder har föreskrivits.

Någon närmare värdering av HNF:s specifika vetenskapliga invändning om artval och toleranströskel görs inte.

Det är en betydande brist när ålgräsförekomster finns i närheten av dumpningsområdet och när grumling och sedimentation utgör centrala påverkansmekanismer.

6.3 Bristerna gäller inte endast ålgräs

Vattenmyndighetens kritik är bredare och gäller även makroalger, gömfröiga växter och bottenfauna.

Det är särskilt betydelsefullt att Vattenmyndigheten gjort sin bedömning efter omfattande kompletteringar i processen. Att ytterligare material getts in innebär således inte att myndigheten ansett frågan löst.

Även Länsstyrelsen har under processen efterfrågat bättre koppling mellan bottenförhållanden, våg- och erosionspåverkan och marina naturvärden.

Detta visar att frågan inte kan reduceras till en enstaka meningsskiljaktighet om en art. Det handlar om hur den fysiska påverkan på bottnar och grunda områden översätts till biologisk påverkan.

6.4 Skanssundet - tröskeldjup, ålgräs och skadebegränsande teknik

HNF har i sitt yttrande den 31 mars 2026 särskilt hänvisat till Havs- och vattenmyndighetens vägledning att muddring som ändrar det reglerande tröskeldjupet i trösklade havsvikar inte bör genomföras. HNF har mot den bakgrunden gjort gällande att muddringen i Skanssundet inte bör ske och har samtidigt pekat på närheten till den enda kända ålgräsängen i den norra delen av fjärdarna.

HNF har även pekat på möjligheten att i särskilt känsliga lägen använda muddringsteknik som begränsar grumlingen, exempelvis frysmuddring. Frågan är relevant även för undantagsprövningen enligt 4 kap. 12 § 3 vattenförvaltningsförordningen: innan undantag medges måste det finnas ett tillräckligt underlag för att bedöma vilka genomförbara skadebegränsande åtgärder som finns och om dessa har tagits till vara.

7. Dumpning vid Torö

7.1 Domstolen konstaterar själv otillräcklig sedimentprovtagning

Den kanske tydligaste bristen i dumpningsdelen framgår av domens s. 148.

Mark- och miljödomstolen skriver att antalet sedimentprover för respektive klassindelning i de olika muddringsområdena är "allt för få för att med tillräcklig stor säkerhet garantera att ingående halter i sedimenten som ska dumpas är de som förutsetts".

Domstolen konstaterar alltså själv att det vid domstillfället inte med tillräcklig säkerhet var känt om de sediment som dispensgivits för dumpning hade de föroreningshalter som prövningen förutsatte.

7.2 Avgörande frågor skjuts till kontrollprogrammet

Domstolen löser denna osäkerhet genom villkor 2a.

Enligt domskälen hänskjuts till kontrollprogrammet frågor om:

- vilka avvikelser från medelvärdet som får accepteras,
- metodiken för kompletterande provtagning, och
- om kompletterande provtagning ska ske före muddring eller under själva muddringen.

Villkor 2a anger att en metodik för kompletterande provtagning ska vara godtagen innan muddring påbörjas, men själva domskälen lämnar alltså öppet när den konkreta provtagningen behöver genomföras.

HNF gör gällande att detta är principiellt problematiskt.

Ett kontrollprogram kan användas för att kontrollera genomförandet av en verksamhet vars tillåtlighet redan har visats. Ett kontrollprogram bör däremot inte användas för att efter tillståndsbeslutet ta fram sådant underlag som är avgörande för om de massor som omfattas av en dumpningsdispens faktiskt uppfyller förutsättningarna för dumpning.

När domstolen själv konstaterat att kunskapen vid domstillfället inte gav tillräcklig säkerhet beträffande föroreningshalterna måste Mark- och miljööverdomstolen pröva om dispensförutsättningarna verkligen var visade.

7.3 Havs- och vattenmyndighetens invändning

Mark- och miljödomstolen anger att Havs- och vattenmyndigheten har tillstyrkt dispens för massor i klass 1-3 men invänt att den använda klassningsmetodiken är olämplig och medför risk att även massor i klass 4 och 5 dumpas (domen s. 141-142).

HaV:s invändning gäller således inte att samtliga massor aldrig kan dumpas, utan att Sjöfartsverkets metod riskerar att föra mer förorenade massor till dumpningskategorin genom medelvärdesbildning och otillräcklig geografisk upplösning.

HaV tog därefter del av Sjöfartsverkets bemötande i aktbilaga 212. I e-post den 21 april 2026, aktbilaga 238, meddelade HaV uttryckligen att det inte framkommit något i aktbilaga 212 som föranledde någon ändring av myndighetens tidigare synpunkter i målet. Invändningen mot klassningsmetodiken och risken för att mer förorenade massor kan komma att dumpas var alltså inte undanröjd genom Sjöfartsverkets senare bemötande.

HaV:s besked och FUG:s kompletterande utlåtande visar därmed att centrala sakkunniginvändningar kvarstod även efter Sjöfartsverkets senare bemötande i aktbilaga 212. Det är alltså inte fråga om enbart äldre remisskritik som kan förutsättas ha läkts genom senare kompletteringar.

Detta förstärker betydelsen av domstolens egen slutsats att provtagningen varit för gles.

7.4 Torö jämfört med Ekoknölen

Länsstyrelsen har uttryckligen vidhållit bedömningen att dumpning vid Ekoknölen skulle medföra mindre olägenhet för miljön än dumpning vid Torö (aktbilaga 178).

Nynäshamns Naturskyddsförening hade redan i sitt yttrande den 27 juni 2025, aktbilaga 125, begärt att Ekoknölen skulle utredas som alternativ, motsatt sig dumpning nära Torös kust och särskilt pekat på behovet av att skydda ålgräsängarna vid Ören. Yttrandet ersätter inte den sakkunniga myndighetsbedömningen, men visar att samma lokaliserings- och ålgräsfrågor hade lyfts i målet före tillståndsbeslutet.

Mark- och miljödomstolen har trots detta bedömt Toröområdet som objektivt lämpligt med hänvisning till bl.a. djup- och strömförhållanden, kapacitet, biologiska och ekologiska värden och närhet till muddringsområden.

HNF gör inte gällande att prövningen ska reduceras till en vanlig ekonomisk rimlighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Mark- och miljööverdomstolen har i mål M 1260-14 uttalat att en sådan allmän avvägning inte aktualiseras på vanligt sätt vid själva dumpningsdispensen.

Poängen är i stället att när en sakkunnig länsstyrelse anser att ett konkret alternativ medför mindre miljöolägenhet måste underlaget vara tillräckligt för att ändå dra slutsatsen att den valda dumpningen vid Torö kan ske utan sådan miljöolägenhet som hindrar dispens.

Den frågan blir särskilt betydelsefull när Torö ligger nära dokumenterade ålgräsförekomster och när det fortfarande föreligger osäkerhet om grumling, sedimentation, bottenfauna och sedimentens föroreningsinnehåll.

7.5 Dumpningsplatsens stabilitet under extrema förhållanden

Sjöfartsverkets underlag innehåller en särskild analys av ackumulationsförhållandena vid dumpningsområdet. HNF ifrågasätter därför inte att utredningen ger stöd för att området under de modellerade förhållandena huvudsakligen fungerar som en ackumulationsbotten. I bilaga 3m beräknas bottenskjuvspänningen och jämförs med en antagen kritisk nivå för erosion. Under den analyserade perioden överskrids nivån endast kortvarigt, och Sweco bedömer att området även efter utfyllnaden till nivån -28 meter kommer att behålla sin funktion som ackumulationsbotten.

Underlaget har emellertid en uttryckligen angiven begränsning. De modellerade perioderna har valts för att representera normala sensommar- respektive vinterförhållanden, och rapporten anger uttryckligen att perioderna innehåller normal variation i vindförhållandena men inga extrema händelser. Samma rapport behandlar samtidigt möjligheten att sediment kan förflyttas under exempelvis en kraftig vinterstorm och accepterar inom sin definition av ackumulationsbotten att viss sedimentrörelse kan förekomma under extrema förhållanden. Frågan om området normalt fungerar som ackumulationsbotten är därför inte identisk med frågan om de dumpade massorna är erosionsstabila under relevanta extrema stormförhållanden.

Detta är särskilt relevant eftersom bilaga 3m utgår från att finkorniga och erosionskänsliga muddermassor kan komma att ligga överst efter dumpningen. Rapporten anger också att erosionsmotståndet blir betydligt större om grövre muddermassor placeras överst. Innan dumpningsplatsens långsiktiga stabilitet läggs till grund för dispensbedömningen bör det därför vara klarlagt om relevanta extrema våg- och strömförhållanden kan medföra sådan resuspension och transport att dumpade massor sprids från området.

HNF gör inte gällande att generell övertäckning redan nu är visad nödvändig. Om tillräcklig stabilitet vid relevanta extremförhållanden inte kan visas bör däremot behovet av stabiliserande skyddsåtgärder bedömas. En möjlig proportionerlig åtgärd är att villkor 6 kompletteras med krav på sådan placering av massorna att erosionskänsligt finmaterial inte lämnas överst, om inte verksamhetsutövaren visar att detta är erosionsstabilt även under relevanta extrema förhållanden.

7.6 Fiskeutredningsgruppens kompletterande bedömning

Fiskeutredningsgruppen (FUG) vidhöll och preciserade i sitt kompletterande utlåtande den 11 maj 2026, aktbilaga 256, sin bedömning efter att ha tagit del av Sjöfartsverkets yttrande i aktbilaga 212. FUG anger uttryckligen att gruppen gjort en oberoende bedömning och värdering av verksamhetens påverkan på det allmänna fiskeintresset. FUG konstaterar att dumpningsverksamheten påverkar det allmänna fiskeintresset genom överlagring av bottnar, uppkomst och spridning av sediment, förändrat djup och efterföljande effekter på fisk. FUG framhåller samtidigt att dumpningsområdet har låg artrikedom av bottenfauna, vilket kan innebära låg resiliens och särskild känslighet för förlust av ekologiska funktioner.

FUG anger vidare återhämtningstider om 2-5 år för bottenfauna i direkt påverkade muddringsområden och veckor till månader för indirekt grumlings- och sedimentationspåverkan. För områden som fördjupas genom sprängning bedömer FUG påverkan som långvarig eftersom habitatets djup och därmed produktivitet och värde för fisk förändras permanent. FUG:s bedömning innebär inte i sig att en MKN-försämring är visad, men den motsäger ett generellt antagande om att projektets biologiska effekter är kortvariga eller fullt återställbara och understryker behovet av en faktisk bedömning av relevanta kvalitetsfaktorer före tillstånd.

8. Fartygsvågor, erosion och resuspension

8.1 SGI:s kritik är grundläggande

Statens geotekniska institut har riktat omfattande kritik mot underlaget för fartygsvågor och erosion.

SGI framhåller bl.a. att framtida fartygshastigheter är oklara och att dessa måste klarläggas eftersom hastigheten påverkar svallvågor, avsänkningsvågor och därigenom erosion. SGI anser också att flera grunda områden och erosionskänsliga vikar inte har bedömts (aktbilaga 163).

SGI:s sammanfattande bedömning är att DHI:s modellering av hur fartygsvågor påverkar stränderna är alltför osäker och att för många antaganden och förenklingar har gjorts.

8.2 Sjöfartsverket har avstått från ytterligare verifiering

Sjöfartsverket har svarat att de gjorda förenklingarna och antagandena är rimliga och nödvändiga och att ytterligare kalibrering mot mätdata inte bedöms ge tillräckligt värde i förhållande till tid, kostnad och arbete.

Det innebär att det finns en tydlig sakkunnig konflikt:

SGI: modelleringen är för osäker och behöver verifieras och kompletteras.

Sjöfartsverket: ytterligare verifiering bedöms inte vara motiverad.

Mark- och miljödomstolen har ändå godtagit underlaget.

Mot bakgrund av verksamhetens omfattning, de större fartyg som farleden dimensioneras för och de irreversibla konsekvenser som erosion av stränder och grundområden kan få bör osäkerheten inte belasta miljöintresset.

Enligt 2 kap. 1 § miljöbalken är det verksamhetsutövaren som vid tillståndsprövningen ska visa att hänsynsreglernas krav uppfylls, och enligt 2 kap. 2 § ska verksamhetsutövaren skaffa den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens art och omfattning.

8.3 HNF:s invändningar stöds av SGI

HNF har under processen begärt fördjupad vågmodellering samt reglering av fartygens djupgående och hastighet. Dessa invändningar återges i domen på s. 124-125.

Denna kunskapsbrist har direkt betydelse för bedömningen av hydromorfologiska och biologiska kvalitetsfaktorer och därmed även för försämringsförbudet och förutsättningarna för undantag enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen.

HNF:s tidigare yrkande har också avsett fartygens djupgående. I muddrade eller grunda områden kan otillräcklig bottenklarning medföra att propellerströmmar resuspenderar sediment. Om tillstånd ändå meddelas bör därför inte bara hastighetsfrågan utan även behovet av reglering av maximalt djupgående eller minsta bottenklarning prövas som konkret skyddsåtgärd.

8.4 Muddringen avlägsnar naturligt erosionsskydd - behovet av återställande erosionsskydd är inte tillräckligt utrett

HNF gör gällande att underlaget inte tillräckligt visar vilka muddringsområden där naturligt erosionsskydd kommer att avlägsnas, vilka egenskaper den därefter exponerade bottnen har, vilken påverkan den framtida fartygstrafiken kan medföra eller på vilka ytor ett återställt erosionsskydd behöver anläggas.

Det är därför inte tillräckligt att bedöma den grumling som uppkommer under själva muddringsarbetet. Även risken för återkommande resuspension och grumling under farledens driftskede måste bedömas.

Frågan är särskilt betydelsefull här eftersom farleden dimensioneras för större och mer djupgående fartyg. Påverkan på nyexponerade muddringsytor kan uppkomma genom fartygsgenererade vågor, avsänkning, propellerströmmar och andra strömningsförändringar.

SGU anger att moränlera och glacial lera kan vara skyddade mot erosion genom ett ytligt lager av grövre residualmaterial såsom sand, grus och sten. När detta lager avlägsnas genom muddring blir underliggande sediment mer åtkomliga för påverkan från vågor och strömmar. Återkommande erosion och vattengrumling kan då uppstå, och behovet av återställt erosionsskydd bör därför bedömas, särskilt i känsliga områden.

HNF har under underinstansens handläggning särskilt uppmärksammat risken för att muddringen avlägsnar det naturliga erosionsskydd som finns på delar av bottnarna och därigenom exponerar underliggande primära sediment.

9. Trafikprognosen och större fartyg

Sjöfartsverkets trafikprognos ger ytterligare skäl att granska underlaget för fartygsvågor, avsänkning, erosion och resuspension. I den uppdaterade MKB:n anges uttryckligen att den redovisade statistiken över fartygstrafiken är från år 2017 och att prognosen fortsatt bedöms vara aktuell. Tabell 5 redovisar 1 196 fartygsanlöp i nuläget, 1 462 i planerat alternativ 2040 och 1 871 i nollalternativet 2040. MKB:n anger också att antalet anlöp ska dubbleras för att få det totala antalet fartygspassager in och ut ur farleden, vilket motsvarar cirka 7, 8 respektive 10 passager per dygn.

Det "nuläge" som fortfarande presenterades vid huvudförhandlingen den 12 maj 2026 bygger alltså på trafikåret 2017, inte på faktiskt trafikutfall 2025 eller 2026. När målet avgjordes hade ytterligare omkring nio års trafikutfall passerat sedan basåret. I det material HNF har kunnat identifiera redovisas inte någon validering av 2018 års prognos mot den faktiska trafik som därefter registrerats. Att MKB:n utan en sådan redovisad jämförelse anger att prognosen fortsatt bedöms vara aktuell är en osäkerhet som bör beaktas vid bedömningen av projektets långsiktiga påverkan.

Detta innebär inte att HNF gör gällande att den faktiska trafiken i Landsortsfarleden har haft en viss bestämd utveckling efter 2017. Den slutsatsen kräver faktisk trafikstatistik för leden. Poängen är i stället att en prognos med 2017 som basår fortfarande används som nuläge i 2026 års prövning, trots att senare faktiskt trafikutfall i princip kan jämföras med prognosen.

Fördelningen mellan fartygsstorlekar förändras samtidigt kraftigt i prognosen. I nuläget 2017 anges 153 anlöp med fartyg i klassen 130-160 meter och ett anlöp med fartyg över 160 meter. I utbyggnadsalternativet 2040 anges 474 respektive 83. Kategorierna 130 meter och längre ökar därmed sammantaget från 154 till 557 anlöp per år, medan klassen 70-100 meter minskar från 585 till 186. Prognosen innebär således framför allt en tydlig förskjutning mot betydligt större fartyg.

Sjöfartsverkets presentation vid huvudförhandlingen redovisar dessutom framtida fartygstyper, däribland ett möjligt RoRo-fartyg i Enabler-klassen på cirka 242 x 36 x 8,8 meter. Miljöbedömningen kan därför inte begränsas till antalet fartyg. Fartygens längd, bredd, djupgående, hastighet, propellerverkan samt avstånd till strand och botten är av direkt betydelse för svall, avsänkning, bottenströmmar, erosion och resuspension.

Om Mark- och miljööverdomstolen bedömer trafikprognosen som betydelsefull för prövningen bör Sjöfartsverket föreläggas att redovisa faktiskt trafikutfall för Landsortsfarleden efter 2017, så långt möjligt med samma fartygslängdsklasser som i prognosen och med de uppgifter om fartygsstorlek och djupgående som behövs för att bedöma våg-, erosions- och resuspensionspåverkan. En sådan jämförelse skulle göra det möjligt att pröva om prognosen och de antaganden som bygger på den fortfarande är representativa.

10. Regeringsbeslutet och antagandena om den framtida trafikfördelningen

10.1 Regeringen har tillåtit de två nya farledsavsnitten - den frågan omprövas inte här

Regeringens beslut den 20 april 2023 avser inrättandet av två nya farledsavsnitt. Regeringen angav uttryckligen att tillåtlighetsprövningen enbart omfattade inrättandet av dessa avsnitt. Inom ramen för denna prövning bedömdes samtidigt miljöeffekterna av de muddringsarbeten som planerades för de

nya avsnitten och effekterna av den fartygstrafik som skulle följa av att de inrättades. Detta innebar inte att regeringen tillståndsprövade själva muddringsarbetena eller den vattenverksamhet som krävdes för att genomföra dem. Den prövningen ankom på mark- och miljödomstolen.

Regeringen angav också uttryckligen att prövningen inte omfattade dumpning av muddermassor, vare sig från de nya farledsavsnitten eller från den befintliga farleden, och inte heller åtgärder knutna till arbeten i befintliga farledssträckningar. Den efterföljande prövningen vid mark- och miljödomstolen avsåg den konkreta vattenverksamheten och de fysiska åtgärderna samt de närmare skyddsåtgärder och villkor som verksamheten krävde.

HNF:s överklagande ska läsas mot denna avgränsning. Föreningen begär inte att Mark- och miljööverdomstolen på nytt ska pröva om de två nya farledsavsnitten som sådana får inrättas eller göra om den intresseavvägning som regeringen redan har gjort. Invändningarna avser i stället frågor utanför regeringens uttryckliga prövning och rättsliga bedömningar som mark- och miljödomstolen själv har haft att göra i den efterföljande tillståndsprövningen, särskilt undantaget enligt vattenförvaltningsförordningen, Natura 2000-tillståndet och utformningen av skyddsåtgärder och villkor.

10.2 Miljöbedömningen använder samtidigt den förväntade omledningen som ett miljöargument

I processmaterialet och domen anges att den nya sträckningen innebär att trafik flyttas från grundare och mer känsliga områden till bredare och djupare vatten. Domen återger Sjöfartsverkets uppfattning att omledningen innebär en förbättring för stora grunda områden med förutsättningar för värdefull vegetation som i dag påverkas av befintlig farled.

Det ligger inom ramen för regeringens tillåtlighetsbeslut att de två nya avsnitten inrättas och att fartygstrafik till följd av detta kan flyttas till den nya sträckningen. HNF ifrågasätter inte detta. En annan fråga är emellertid om den efterföljande miljöbedömningen får tillgodoräkna projektet en viss kvantifierad eller varaktig minskning av trafik och miljöpåverkan längs äldre sträckningar utan att den faktiska trafikfördelningen är säkerställd.

10.3 Regeringsbeslutet säkerställer inte i sig en bestämd framtida trafikfördelning

Regeringen konstaterade att Sjöfartsverket planerar att inrätta de nya farledsavsnitten oberoende av om åtgärder genomförs i befintliga delar av farleden. Beslutet tillåter de nya avsnitten. HNF har inte identifierat någon bestämmelse i beslutet som i sig garanterar en viss kvantitativ framtida trafikfördelning mellan nya och äldre sträckningar. HNF:s invändning är begränsad till i vilken mån en sådan bestämd trafikfördelning har lagts till grund för den efterföljande bedömningen av miljöeffekter och villkorsbehov.

Sjöfartsverket har dessutom i målet anfört att fartygstrafiken i sig inte är tillståndspliktig och att verket, annat än genom de fysiska dimensionerna av en allmän farled och annan tillämplig trafikreglering, inte kan styra vilka fartyg som trafikerar farleden.

Den relevanta frågan för den efterföljande prövningen är därför inte om den av regeringen tillåtna omlokaliseringen ska ske, utan om de miljövinster som tillskrivs en minskad trafik på äldre sträckningar vilar på ett tillräckligt säkert trafikscenario.

Om miljöbedömningen förutsätter en viss minskning av trafiken på äldre sträckningar behöver det framgå vilket stöd som finns för detta antagande och hur känslig bedömningen är för avvikelser från scenariot. Detta är relevant för bl.a. fartygsvågor, erosion, fisklek, grundområden och kumulativa effekter när antagna miljövinster på äldre sträckningar används i beskrivningen av projektets samlade miljöpåverkan.

HNF:s invändning gäller således beslutsunderlagets räckvidd och villkorsbehovet i den efterföljande prövningen, inte giltigheten av regeringens tillåtlighetsbeslut.

11. Natura 2000

Mark- och miljödomstolen redogör på s. 144-145 för den prövningsstandard som gäller för Natura 2000.

Natura 2000-prövningen ska även uppfylla artikel 6.3 i direktiv 92/43/EEG och den unionsrättsliga försiktighetsprincip som bestämmelsen bygger på. HNF gör gällande att tillstånd endast får meddelas om prövningen, på grundval av bästa tillgängliga vetenskapliga kunskap och utan rimligt vetenskapligt tvivel, ger tillräcklig säkerhet för slutsatsen att de berörda Natura 2000-områdenas integritet inte skadas. De kunskapsbrister som HNF åberopar ska bedömas mot denna unionsrättsliga bevis- och prövningsstandard.

Domstolen anger att en prövningsmyndighet måste försäkra sig om att det berörda området inte skadas, att bedömningen ska göras ur vetenskapligt perspektiv och att den ska vara fullständig, exakt och slutlig.

Domstolen anser därefter att skydds- och kontrollåtgärder medför att de skyddade livsmiljöerna inte påverkas som helhet och konstaterar beträffande Skanssundet att påverkan "i allt väsentligt" är temporär.

HNF gör gällande att MÖD bör pröva om denna slutsats vilar på en fullständig, exakt och slutlig bedömning. De expertinvändningar som finns i målet beträffande marinbiologiskt underlag, erosion och fartygsvågor, grundområden, grumling och sedimentation samt hydromorfologiska effekter är relevanta i den mån de avser effekter som kan påverka de skyddade livsmiljöerna eller arterna och som inte redan har bedömts med erforderlig säkerhet i Natura 2000-prövningen.

Vattenmyndigheten har dessutom framhållit behovet av att beakta berörda vattenförekomster som ligger inom Natura 2000-områden i bedömningen av miljökvalitetsnormer och äventyrande.

HNF gör därför gällande att det behöver prövas om Natura 2000-underlaget når upp till kravet på en fullständig, exakt och slutlig bedömning. Högsta domstolens avgörande NJA 2013 s. 613 innebär att kravet på en sådan samlad bedömning gäller även när verksamhetens tillåtlighet tidigare har prövats särskilt. Eftersom mark- och miljödomstolen här har meddelat ett självständigt Natura 2000-tillstånd i punkten 3 i domslutet yrkar HNF att detta tillstånd upphävs och ansökan avslås i den delen, i andra hand att Natura 2000-frågan återförvisas för förnyad prövning.

12. Arbetstid

Enligt villkor 3 får grumlande arbeten i huvudsak bedrivas från den 15 augusti. För Fläsklösa, Brandalsund, Skanssundet, Oaxen och Jeppeskär gäller dock starttid den 1 september.

HNF har under underinstansens handläggning begärt att arbetena inte ska börja före den 15 oktober. Detta återges i domen.

Skälet är inte endast friluftsliv utan framför allt biologiska skyddsintressen. Om arbetena dessutom måste fördelas över mer än en höst- och vintersäsong ökar betydelsen av att starttidpunkten anpassas till fisk, vegetation och andra marina organismer.

HNF har tidigare särskilt framhållit att bad från stränder och bryggor pågår långt in i september och att fritidsfiske pågår in i oktober. Den östra kusten har dessutom omfattande fritidsboende, fastboende och rörligt friluftsliv. Dessa intressen talar, tillsammans med de biologiska skyddsintressena, mot att bullrande och grumlande arbeten tillåts börja redan i augusti eller början av september.

Sjöfartsverkets egna åtaganden bygger på att arbetena i huvudsak ska koncentreras till höst och vinter när biologisk aktivitet är lägre. Domstolen anger att muddring och dumpning planeras ske under en höst- och vintersäsong men att två säsonger kan behövas.

HNF gör gällande att de nu tillåtna starttidpunkterna bör omprövas mot den samlade utredningen om biologiska skyddsperioder och övriga berörda intressen. Om MÖD inte finner stöd för en generell starttid den 15 oktober bör villkoret i vart fall differentieras geografiskt utifrån dokumenterade skyddsbehov.

13. EU-rätt och förhandsavgörande

Försämringsförbudet och undantagsreglerna i 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen genomför artikel 4 i ramdirektivet för vatten. HNF gör gällande att artikel 4 och EU-domstolens praxis ska tillämpas fullt ut vid prövningen. Om Mark- och miljööverdomstolen bedömer att avgörandet är beroende av en unionsrättslig tolkningsfråga som inte redan är klarlagd genom EU-domstolens praxis, begär HNF att domstolen inhämtar förhandsavgörande från EU-domstolen enligt artikel 267 FEUF innan målet avgörs.

HNF anser att en fråga till EU-domstolen i så fall kan utformas med utgångspunkt i följande:

Ska artikel 4.7 i direktiv 2000/60/EG tolkas så att ett projekt som medför en konstaterad försämring av en kvalitetsfaktor får tillåtas med stöd av undantaget när beslutsunderlaget inte gör det möjligt att bedöma om alla genomförbara åtgärder för att mildra projektets negativa konsekvenser för vattenförekomstens status har identifierats och vidtagits?

HNF vidhåller att frågan behöver hänskjutas till EU-domstolen om Mark- och miljööverdomstolen bedömer att den är nödvändig för avgörandet och svaret inte följer med tillräcklig klarhet av EU-domstolens praxis.

HNF:s förslag till fråga beträffande artikel 4.7 utesluter inte att även annan unionsrättslig fråga som visar sig nödvändig för målets avgörande, däribland om tillämpningen av artikel 6.3 i direktiv 92/43/EEG, kan behöva hänskjutas till EU-domstolen.

I förevarande mål har mark- och miljödomstolen själv konstaterat en försämring av kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd från Hög till God i vattenförekomsterna Himmerfjärden, Svärdsfjärden och Hallsfjärden. Samtidigt har Vattenmyndigheten angett att underlaget inte gör det möjligt att bedöma om kravet på att alla genomförbara skadebegränsande åtgärder vidtas är uppfyllt.

I mål C-461/13, Weser, slog EU-domstolen fast att medlemsstaterna som utgångspunkt är skyldiga att vägra tillstånd till projekt som kan medföra en försämring av en ytvattenförekomst, om inte förutsättningarna för ett undantag är uppfyllda. I mål C-525/20, Association France Nature Environnement, klargjorde domstolen att även temporära och kortvariga effekter utan bestående konsekvenser ska beaktas, om det inte står klart att de till sin natur endast har liten inverkan och inte kan leda till en försämring. Mark- och miljööverdomstolen har i MÖD 2024:36 (M 2327-22) behandlat kravet att alla genomförbara åtgärder ska vidtas för att mildra negativa konsekvenser som en självständig förutsättning för undantag enligt 4 kap. 11-12 §§ vattenförvaltningsförordningen.

14. Samlad bedömning

Mark- och miljödomstolen har själv konstaterat att projektet medför en försämring av kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd från Hög till God i vattenförekomsterna Himmerfjärden, Svärdsfjärden och Hallsfjärden. Denna klassförsämring innebär att undantag från försämringsförbudet krävs. Vattenmyndigheten har samtidigt angett att det underlag som myndigheten hade att bedöma inte gjorde det möjligt att avgöra om alla genomförbara skadebegränsande åtgärder hade vidtagits. Den centrala frågan är därför om domstolens slutliga underlag och skäl ändå är tillräckliga för slutsatsen att detta obligatoriska undantagsrekvisit är uppfyllt.

Våg- och erosionsfrågorna, grumling, sedimentation och resuspension, grundområden samt marinbiologiska effekter är i MKN-delen särskilt betydelsefulla eftersom de hör till de omständigheter som Vattenmyndigheten ansett otillräckligt integrerade i bedömningen av morfologi och biologi. HNF åberopar dem inte som bevis för att varje befarad effekt faktiskt kommer att inträffa, utan som stöd för att prövningen måste visa att det finns tillräckligt underlag för försämrings- och skadebegränsningsbedömningen. Därutöver kvarstår självständiga frågor om sedimentens föroreningshalter, dumpningsplatsens stabilitet vid extrema förhållanden, Natura 2000 och de trafikantaganden som används i miljöbedömningen.

HNF gör därför gällande att det finns sådana frågor om riktigheten och bedömningsunderlaget beträffande miljökvalitetsnormer, dumpning, åtgärder i befintlig farled, Natura 2000 samt skyddsåtgärder och villkor att prövningstillstånd bör meddelas. HNF:s talan innebär inte att regeringens tillåtlighetsbeslut för de två nya farledsavsnitten ska omprövas. Mark- och miljööverdomstolen bör i första hand ändra domen inom ramen för HNF:s avgränsade yrkanden och i andra hand undanröja de överklagade delar där ett tillräckligt beslutsunderlag saknas och återförvisa dessa frågor för kompletterad utredning och ny prövning. HNF vidhåller samtliga unionsrättsliga invändningar som anförts till stöd för yrkandena, däribland beträffande artikel 4 i ramdirektivet för vatten och kraven på Natura 2000-prövningen. Om avgörandet är beroende av en unionsrättslig tolkningsfråga som inte är klarlagd genom EU-domstolens praxis begär HNF att frågan hänskjuts till EU-domstolen enligt artikel 267 FEUF.

15. Bevisning

1. Vattenmyndigheten, Norra Östersjöns vattendistrikt, yttrande den 4 maj 2026, aktbilaga 249. Åberopas till styrkande av att underlaget inte varit tillräckligt för att bedöma effekterna på biologin och morfologin samt att Vattenmyndigheten inte kunnat bedöma om kriteriet i 4 kap. 12 § 3 vattenförvaltningsförordningen varit uppfyllt.

2. Statens geotekniska institut, yttrande den 22 oktober 2025, aktbilaga 163. Åberopas till styrkande av osäkerheterna i modelleringen av fartygsvågor, avsänkningsvågor, erosion och grundområden samt behovet av klarläggande av framtida fartygshastigheter.

3. Länsstyrelsen i Stockholms län, yttrande den 11 november 2025, aktbilaga 178. Åberopas till styrkande av kvarstående erosionsrisker och av att Länsstyrelsen bedömt Ekoknölen som ett alternativ med mindre miljöolägenhet än Torö.

4. Havs- och vattenmyndighetens reviderade yttrande den 11 november 2025, aktbilaga 180. Åberopas till styrkande av invändningarna mot klassningsmetodiken för muddermassor och risken att mer förorenade massor kommer att dumpas.

5. Havs- och vattenmyndighetens e-post den 21 april 2026, aktbilaga 238. Åberopas till styrkande av att HaV, efter att ha tagit del av Sjöfartsverkets bemötande i aktbilaga 212, uttryckligen stod fast vid sina tidigare synpunkter.

6. Länsstyrelsen i Västernorrland, Fiskeutredningsgruppens utlåtande den 2 mars 2026, aktbilaga 201, samt kompletterande utlåtande den 11 maj 2026, aktbilaga 256. Åberopas beträffande påverkan på fisk och bottenfauna, grumling och sedimentation, dumpningsområdets ekologiska funktioner, återhämtningstider samt långvariga effekter av permanenta djupförändringar.

7. Sjöfartsverkets aktbilagor 212-215. Åberopas beträffande sökandens svar på sakkunnigkritiken och de antaganden som ligger till grund för bedömningarna av biologisk påverkan.

8. Nynäshamns Naturskyddsförenings yttrande den 27 juni 2025, aktbilaga 125. Åberopas beträffande att Ekoknölen redan under underinstansens handläggning begärdes utredd som alternativ till Torö samt beträffande invändningarna mot dumpning nära Torö och skyddet av ålgräsängarna vid Ören.

9. HNF:s yttranden och kompletteringar: yttrande den 17 juni 2025 (aktbilaga 118), kompletterande yttrande den 2 juli 2025 (aktbilaga 136), yttrande den 31 mars 2026 (aktbilaga 217 med bilagor 218-219) samt komplettering den 15 maj 2026 (aktbilaga 262 med bilagor 263-264; aktbilaga 265 är missiv). Åberopas beträffande ålgräs, grumling, dumpning, dumpningsplatsens bottenstabilitet och strömförhållanden, Skanssundet och tröskeldjup, vågor, erosion, resuspension, fartygshastighet och djupgående/bottenklarning, arbetstider och friluftsliv samt frågan om antaganden rörande trafikfördelningen mellan nya och äldre farledssträckningar.

10. HNF:s sakkunnigunderlag och synpunkter från docent Martin Dahl, ingivna inom ramen för aktbilaga 217-219. Åberopas beträffande den vetenskapliga osäkerheten i att använda toleranströsklar

från Zostera noltii för bedömning av lokal Zostera marina samt ålgräsets återhämtningsförmåga och ekosystemtjänster.

11. Sjöfartsverkets miljökonsekvensbeskrivning, särskilt avsnittet om trafikprognos och tabell 5, samt presentationer ingivna den 12 maj 2026, aktbilaga 260, särskilt Del 2 (Bertil Skoog), s. 8-13. Åberopas beträffande att den redovisade trafikstatistiken avser 2017, att samma prognos fortsatt bedömts aktuell, antalet fartygsanlöp och passager, förskjutningen mot större fartyg, framtida fartygsdimensioner samt hur projektet beskrivits som en flyttning av farleden.

12. Sjöfartsverkets bilaga 3m, Beräkning av strömmar och sedimentspridning. Åberopas beträffande bedömningen av ackumulationsförhållanden och bottenskjuvspänning samt rapportens uttryckliga begränsning att de modellerade perioderna innehåller normal variation i vindförhållandena men inga extrema händelser. Åberopas även beträffande antagandet att erosionskänsligt finmaterial kan hamna överst efter dumpningen och att grövre material överst ger större erosionsmotstånd.

13. SGU:s vägledning om muddring, erosion och återställande av erosionsskydd. Åberopas till stöd för att muddring kan avlägsna naturligt erosionsskydd och exponera sediment för återkommande erosion och grumling samt för att behovet av återställt erosionsskydd måste bedömas i känsliga områden.

14. HNF:s stadgar samt aktuell sammanställning med verksamhetsberättelse för 2025, medlemsuppgift för 2025, årsmötesprotokoll 2026 och protokoll från konstituerande styrelsesammanträde den 5 mars 2026. Åberopas till stöd för HNF:s klagorätt enligt 16 kap. 13 § miljöbalken, medlemsunderlag och allmänhetens stöd samt företrädarbehörighet och firmateckning.

16. Rättsligt stöd

HNF hänvisar särskilt till NJA 2013 s. 613 (T 3158-12), MÖD 2024:36 (M 2327-22), Högsta domstolens beslut den 2 oktober 2025 i Ö 4564-23 (”Rya kraftvärmeverk”), EU-domstolens domar i C-461/13 (Weser) och C-525/20 (Association France Nature Environnement), artikel 4 och 4.7 i direktiv 2000/60/EG, artikel 6.3 i direktiv 92/43/EEG samt artikel 267 FEUF.

den 18 september 2026

För Himmerfjärdens Naturvårdsförening

Lena Bristrand
Ordförande

Gisela Liljeqvist
Kassör och styrelseledamot

Bilagor

- Handlingar som redan finns i mark- och miljödomstolens akt bifogas inte på nytt. HNF hänvisar i stället till respektive aktbilagenummer ovan.
- Till detta överklagande bifogas en aktuell sammanställning med HNF:s stadgar, verksamhetsberättelse för 2025, medlemsuppgift för 2025, årsmötesprotokoll 2026 och protokoll från konstituerande styrelsesammanträde den 5 mars 2026. Sammanställningen åberopas som bilaga till stöd för klagorätt och företrädarbehörighet.